

sljeddijm stranicama knjige (str. 785). Bez nje, njegovo je istraživanje ostalo necjelovito u svom najvažnijem dijelu, jer je čitalac ostao lišen informacije o protivniku okupatorskih i kolaboracionističkih snaga koje je Tomašević tako sveobuhvatno i lucidno opisao i objašnrio u svoje dvije knjige.

Usprkos svim primjedbama, ova je knjiga, zajedno s knjigom "Četnici u Drugom svjetskom ratu", nezaobilazni temelj koje nijedno novo istraživanje Drugoga svjetskoga rata na području bivše Jugoslavije neće moći zaobići. I tako će, po svemu sudeći, ostati još dosta dugo vremena.

Ivo Goldstein

*Vladimir Stipetić: Povijest hrvatske ekonomske misli (1298.-1847.),
izd. Golden marketing, Zagreb, 2001., str. 1-698.*

Budući da do 1991. nismo imali svoje države normalno je da nismo imali ni povijest svoje ekonomske misli. Dr. Mijo Mirković i ostali jugoslavenski ekonomski povjesničari ugrađivali su hrvatske mislioe u okvir jugoslavenske ekonomske misli, a budući da su se gospodarska pitanja uvijek rješavala u Beču, Budimpešti i Beogradu, odnosno Veneciji ili Parizu to je ova grana znanosti ostala dosta zanemarena. Sam autor u predgovoru svoje knjige piše da je kao student Ekonomskog fakulteta pred pedeset godina s čuđenjem spoznao da naša ekonomska znanost nema svoju povijest a da je u udžbenicima ova komponenta zanemarena, te da je i ono što je bilo napisano o povijesti naše ekonomske misli tada bilo usputno, bez dubljeg analitičkog razmatranja ponuđenih rješenja. Do danas se je situacija mnogo popravila, te zahvaljujući radovima Zlatka Herkova, L. Pejića, I. Vrančića, Igora Karamana, Ivana Ercega, Miroslave Despot, Danice Božić-Bužančić, Ivana Kampuša, stojimo mnogo bolje sa spoznajama o hrvatskim ekonomistima do polovine devetnaestog stoljeća nego u vremenu kada je Mijo Mirković pisao svoj udžbenik "Razvoj ekonomske misli u XIX. veku", (Beograd 1938) odnosno kada je 1944. izašla knjiga "Teorije društvenog gospodarstva", (Zagreb, 1944.) O. Spanna, ili bio dovršen rukopis "Povijest ekonomskih doktrina" Valdemara Lunačeka (Zagreb, 1996.), i bili poznati radovi Slobodana Štampara koje je priredio A. Dragičević pod naslovom "Ekonomska teorija (izabrani radovi)(Zagreb, 1989. Javili su se brojni novi mladi znanstvenici, ekonomisti, pravnici, statističari i povjesničari, i svaki je od njih pomaknuo malo naprijed naše spoznaje o istaknutim ličnostima ekonomske misli, te danas imamo ogromno bogatstvo koje je akademik Vladimir Stipetić prvi sustavno sistematizirao u svojoj sintezi. Danas već imamo toliko radova da postoji opasnost da se zanemare rezultati nekog vrijednog rada koji je nastao izvan znanstvenih projekata i gotovo da obilje radova prelazi jednog znanstvenika da valorizira sve te radove i da im dade pripadajuće mjesto u sintezi. Upravo stoga je važna ova prva sinteza povijesti naše ekonomske misli i njene primjene u praktičnom životu iz pera vrlo uglednog ekonomiste, koja na jedan način sumira naše i svoje spoznaje. Naime Vladimir Stipetić pisao je već ranije o Jurju Križaniću, Kotruljeviću, Relkoviću i drugima u zbornicima sa znanstvenih skupova ili posebno u znanstvenim člancima, a onda je objavio i knjigu "Studije iz povijesti naše ekonomske mi-

sli", (Zagreb, 1989), te je očito tada i stvorio zaključak da treba napisati sintezu, obuhvatiti sve poznate ličnosti i koristiti radove ekonomskih i pravnih povjesničara pored povjesničara. Pri tome akademik Stipetić nastoji iskazati utjecaj ekonomskih mislilaca na privredni razvoj Hrvatske, dakle primjenu teorije prema praksi.

Knjiga započinje uvodom u kojem je navedeno kako inozemna literatura uopće ne obrađuje hrvatsku ekonomsku misao a onda je kritizirano slabo stanje istraživanja u domaćoj literaturi navedena vanjska literatura i domaći radovi o hrvatskim ekonomistima. U uvodu se objašnjava i primijenjena metodologija sa stavom da hrvatskoj ekonomskoj misli pripadaju svi pisci koji potječu s hrvatskog teritorija odnosno koji obrađuju hrvatske gospodarske probleme (31). Ovdje se donosi i poruka čitaocu sa željom da se čitaoci i sami udube u proučavanje ekonomske misli u prošlosti jer je poticajna, inspirirajuća i zadivljujuća.

Osnovni dio knjige je podijeljen na tri djela i svaki je dio svoja cjelina sa svojim bilješkama i popisom literature na kraju. U uvodu autor ukazuje na razloge zašto je pristupio pisanju ovog rada, uz naznaku inozemne literature koja gotovo potpuno zapostavlja naše tvorce ekonomske misli, te domaće koja je štura i nepotpuna. U nastavku akademik Stipetić ukazuje da je kao nosioce hrvatske ekonomske misli obradio sve pisce koji potiču s hrvatskog područja, odnosno koji obrađuju hrvatske gospodarske probleme bez obzira na jezik kojim pišu. Međutim kriterij je arbitraran u pojedinim slučajevima. Budući da se radi o povijesti hrvatske ekonomske misli a ne samo praktičara koji su se bavili ekonomikom uključeni su u knjigu i povjesničari, teolozi, pravnici i drugi i upravo to čini ovu knjigu tako korisnom, mnogostranom i dobrom.

U prvom dijelu su obrađeni počeci hrvatske ekonomske misli od 1298. pa do Mohačke bitke 1525. godine. Nakon uvodnog osvrtu na mediteransku trgovinu i gospodarstvo na istočnoj obali Jadrana od 1300. do 1500. prikazane su gospodarske odredbe u dubrovačkim statutima, a zatim su prikazani prvi hrvatski pisci o gospodarstvu, uključivši tu pustolova Marka Pola, dominikanca Augustina Kažotića, Mihiu Madijeva de Barbazanis i Joannesa Conversina iz Ravene iz vremena ranog humanizma. Zatim je obrađen Ivan Stojković i trgovinska politika Dubrovnika, Filip de Quartigianis i humanistička misao u Dubrovniku s mjerama ekonomske politike, Benedikt Kotruljević u Dubrovniku i njegov doprinos razvoju ekonomske znanosti, Dubrovčanin Marin Rafaeli, te zaustavljanje razvoja hrvatske ekonomske misli pod utjecajem širenja Osmanskog Carstva.

U drugom dijelu prikazana je ekonomska misao u doba merkantilizma od 1525. pa do 1750. Cijelo ovo poglavlje obuhvaća merkantilističku doktrinu i misli hrvatskih ekonomista, pa je zapravo podijeljeno u dva dijela. U dijelu o ekonomskoj doktrini i misli do 1600. obrađen je Hvaranin Vinko Pribojević koji je djelovao u Firenzi, Ludovik Crijević-Tuberon, Juraj Dragišić i Mavro Orbini u vremenu humanizma, te ekonomski pogledi filozofa i teologa, književnika i pjesnika među kojima izdvajamo Matiju Vlačića Ilirika, Franu Petrisa, Marka Antuna de Dominisa. Merkantilistička ekonomska misao od 1600. do 1750. obrađena je kroz prikaz specifičnosti merkantilističke ekonomske misli u Hrvatskoj a dakako da je posebna pažnja posvećena dubrovačkim merkantilistima Nikoli Vitovu Gučetiću i njegovim spoznajama, te Stjepanu Gradiću i mjerama koje uvodi dubrovačka Republika poslije potresa. Vrlo velika pažnja posvećena je Jurju Križaniću kojim se akademik Stipetić bavi dulje vremena, te pored Križanićevih misli autor ukazuje i na korijene Križanićevih ekonomskih i političkih ideja. U ovom dijelu obrađen je i Zadraniin Šimun Grisogono, te pisci sjeverne Hrvatske Antun Vramec i Pavao Ritter Vitezović.

U trećem dijelu sintetizirani su ekonomski mislioci od 1750. godine pa do završetka hrvatskog narodnog preporoda. To je razdoblje prosvjetiteljstva, fiziokrata te početaka liberalizma i klasične političke ekonomije. O katedralizmu kao bečkom merkantilizmu autor akademik Stipetić obrađuje vrlo opširno Matiju Antuna Relkovića, Josipa Stipana Relkovića i Nikolu Škrleca Lomničkog i ostale ekonomske pisce, kao i osnivanje i rad političko-katedralnog studija u Varaždinu i Zagrebu i ostalih katedralista u visokoškolskoj nastavi. Zatim je detaljno prikazana fiziokratska doktrina u Dalmaciji i brojne ličnosti koje su slijedile poslije Ruđera Boškovića. U okviru poglavlja o počecima liberalizma i klasične političke ekonomije obrađen je Ignjat Martnović, jakobinci, Josip Šipuš, riječki trgovci i njihovi pogledi. Prvi predavači o problemima političke ekonomije na Pravnom fakultetu u Zagrebu obrađeni su kroz ličnosti Antuna Ferdinanda Albelya, Johannesesa Hefnera i Josipa Jurjevića. Gospodarska misao hrvatskog narodnog preporoda stavlja težište na Janka Draškovića, Dragutina Seljana i I. Nepomuka Prettnera, a ovdje imamo i prikaze Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva i Prve hrvatske štedionice te nekoliko velikih ličnosti kao što su Dragutin Rakovac, Franjo Lovrić, Franjo Ferdinand Šporer i Mijat Stojanović.

Svaki od ovih dijelova započinje prikazom političkih, društvenih i demografskih prilika da bi onda unutar svakog bloka bila dana biografija najvažnijih ekonomskih mislioca a nakon toga je prikazana izložena misao svakog od tih ličnosti i ukazano na moguću realizaciju. Neke od tih ekonomskih mislilaca autor je obradio u više navrata tijekom svog dugog znanstvenog života (Benedikt Kotruljević, Juraj Križanić, Stjepan Gradić, Matija Antun Reljković, Nikola Škrlec Lomnički) a neke je posebice pisao za ovaj rad, koristeći radove suvremenih ekonomskih povjesničara. Akademik Stipetić objavljivanjem ove knjige zadužio je hrvatsku znanost, jer je monografija rezultat jedne spoznaje koja se stiče cijeli život. Imam nekih sitnijih napomena, kao što je npr. danas već riješeno pitanje da se je Relković sam potpisivao Relković i danas u Davoru ima Relkovića ali niti jednog Reljkovića, a pored toga i sam se Relković tako potpisivao, a i Karl Dragutin v. Klinggräff bio je prvi tajnik a Rakovac drugi tajnik Hrvatskog slavonskog gospodarskog društva. Nije konzultirana ni sva povijesna literatura no budući da je autor ekonomist zanemarivanje nekih članaka povjesničara o ekonomskoj misli nije obuhvaćena u njegovoj literaturi.

Djelo karakterizira velika jasnoća izlaganja i jednostavan, svima razumljiv jezik. Iako u predgovoru autor skromno naglašava da će ova njegova knjiga utrti put za sintezu koja nam nedostaje (14), mislim da će Stipetićeve knjige dugo vremena važiti kao sinteza, kao knjige za kojom smo već dugo vapili, znanstveno djelo puno bilježaka, opaski i obrazloženja. Mislim da je autor svom djelu odrekao kategorizaciju sinteze stoga što je svoje djelo napisao vrlo jasno, jednostavno, razumno i pregledno bez upotrebe kompliciranih izraza struke, iako je dao i mnoštvo obrazloženja i otvorio mnoge probleme u bilješkama ispod teksta. Mislim da upravo to kategorizira ovu knjigu u red sinteza o ekonomskoj misli i to za ekonomsku, pravnu i povijesnu struku, a značajno je da su sve tri struke doprinosile proučavanju pojedinih nosioca ekonomske misli na našim prostorima. Sada više nije potrebno lutati u potrazi za časopisom u kojem je netko nešto napisao nekoj značajnoj ličnosti naše ekonomske misli. dovoljno je uzeti u ruke Stipetićeve knjige i njom se poslužiti. To je djelo velikog erudite i za nas izvanredno vrijedno.

Mislim da s velikim interesom očekujemo drugu knjigu za vrijeme od polovice 19. stoljeća do danas, utoliko što je akademik već pisao o Miji Mirkoviću i drugim gospodarskim piscima 20. stoljeća. Vjerujem da tu dr. Stipetić ne bi imao većih poteškoća da manirom

iskusnog erudite izreče svoje zaključke i o vremenu budimpeštanske i beogradske dominacije, kada su najbolji mislioci radili u tim središtima iako pripadaju hrvatskom znanstvenom korpusu. Mnoge od tih ljudi je i poznavao, pa bi nam izricanje mišljenja o Stjepanu Posiloviću, o Rudolfu Bićaniću, Miji Mirkoviću i drugim s današnjeg aspekta bilo itekako dragocjeno. Pa makar i onako kako je napisao, tj. da želi ekonomsku misao osloboditi zagrljaja drugih znanstvenih disciplina,⁽¹⁵⁾ stavljajući dakle u drugi plan napor povjesničara ili pravnika da dadu svoj doprinos proučavanju ekonomske misli. Područje je veliko i bogato, dugotrajno i mislim da samo zajedničkim naporima možemo popuniti praznine koje još postoje u povijesti ekonomske misli i koje su još uvijek skrivene. Jer ne treba zaboraviti da se gospodarstvo nije moglo razvijati ako iza toga nije stajala organizirana misao, poticaj, znanje. Stoga je ova knjiga o povijesti ekonomski misli neophodna ne samo svakomu hrvatskom ekonomisti već i svakom pravniku i povjesničaru. Zatvaranje u svoju struku nije poželjno a mislim da danas u vrijeme interdisciplinarnosti i globalizacije nije ni moderno. No bez obzira na neke manje nedostatke radi se o jednoj vrijednoj knjizi koju je mogao napisati samo jedan znanstvenik koji čitav život prati zbivanja na polju istraživanja ekonomske misli i koji je kao takav sposoban i pozvan da donosi mjerodavne sudove o ovoj prevažnoj temi koja je važna i za suvremene ljude koji pokušavaju naći mjesto hrvatskom gospodarstvu na karti Europe. U svakom slučaju ova je knjiga jedan veliki pomak za poznavanje naše ekonomske misli, ali isto tako i poticaj za produbljena i dalja istraživanja našeg problemima i bogatom poviješću opterećenog područja. Svakako je zanimljiva poruka akademika Stipetića u uvodu da ekonomska misao ima i kasnije dozrijevanje i razumijevanje u novim i drugim povijesnim okolnostima.

Mira Kolar-Dimitrijević

Radovan Vukadinović: Međunarodni odnosi od Hladnog rata do globalnog poretka, Agencija za komercijalnu djelatnost, Zagreb 2001., 492 str.

Načelno bi svaka knjiga o Hladnom ratu u Hrvatskoj trebala imati status iznimno vrijednoga rada. Bez obzira je li riječ o prijevodu, ili, što bi bilo još bolje, vlastitom, našem proizvodu. Bio bi to znak da i hrvatska znanost pokušava uhvatiti spojnicu sa svjetskim zbivanjima, nastojeći se pridružiti istraživačima novije povijesti koji su osjetili veliki ushit nakon što su se početkom devedesetih otvorili arhivi bivših socijalističkih zemalja. Postalo je vidljivo kako se na drugoj strani, onoj koja je za vrijeme blokovske podjele svijeta bila uglavnom skrivena, razmišljalo, odlučivalo, kalkuliralo. Povjesničaru, pa i onome tko analizira prije svega međunarodne odnose konac jednoga razdoblja, mogućnost da se odredi ne samo početak, već i kraj epohe, svakako znači i promjenu u interpretaciji, mogućnost da se u potpuno drukčijem svjetlu analiziraju određeni odnosi. Odlazak u arhive povezan je s putovanjima u svjetska središta i često mukotrpnim radom, iako ga, djelomično barem, znatno olakšava Internet i dostupnost niza izvora u virtualnom svijetu. Međutim do recentne je literature daleko lakše doći, a njezino je praćenje *sine qua non*

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

34-35-36



ZAGREB 2001-2004

Izdavač

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača

Neven Budak

Redakcija

Ivo Goldstein
Borislav Grgin
Mirjana Matijević-Sokol
Nenad Moačanin
Boris Olujić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednik

Mario Strecha

Tajnik redakcije

Hrvoje Gračanin

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5. X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica
Iva Makvić

Tisak
Tiskara Rotim i Market, Lukavec

Tiskanje završeno u srpnju 2004. godine

Naklada
400 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 34-35-36
/ [uređivački odbor Mario Strecha... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta,
2002.-2004. – 520 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X